

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหางานวิจัย

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความหลากหลายของระบบนิเวศสูงเพราะเป็นพื้นที่ป่าดิบชื้น (Smitinand, 1977) มีความหลากหลายของแหล่งที่อยู่ ชนิดพืช และสัตว์ รวมทั้งมีความหลากหลายด้านประชากร ซึ่งประกอบด้วย ชาวไทยพุทธ ชาวไทยมุสลิม ชาวไทยเชื้อสายจีน และชนเผ่าต่างๆ เป็นต้น แต่ละกลุ่มชนมีการปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิตให้สอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่ล้อมรอบตัวเพื่อความอยู่รอด การเรียนรู้ต่างๆ เกิดจากประสบการณ์ที่ได้ถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง จนกลายเป็นวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชน ความรู้และประสบการณ์เพื่อการอยู่รอดที่บรรพบุรุษได้ถ่ายทอดให้แก่ลูกหลานสืบทอดกันมาเป็นระยะเวลานานนี้ จัดเป็นภูมิปัญญาเฉพาะของแต่ละกลุ่มชนที่เรียกว่า “ภูมิปัญญาพื้นบ้าน” (Traditional knowledge) (ชูศรี, 2539)

การแพทย์พื้นบ้าน (Traditional medicine) เป็นภูมิปัญญาอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญ และได้รับการพัฒนาควบคู่กับสังคมมนุษย์เพื่อความอยู่รอด เป็นระบบการแพทย์ที่มีความหลากหลาย ซึ่งแต่ละชาติพันธุ์มีการเรียนรู้ ถ่ายทอดสืบทอดกันมา การใช้สมุนไพรในการรักษาโรคนั้น เป็นวิธีการที่ใช้ในการดูแลสุขภาพและบำบัดรักษาโรคต่างๆ มาตั้งแต่ในอดีต องค์ความรู้ และวิถีปฏิบัติ เพื่อการดูแลสุขภาพ และการบำบัดรักษาโรคที่สอดคล้องกับขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนไทยนั้น เรียกว่า “การแพทย์แผนไทย” ปัจจุบันประชาชนให้ความสนใจในการดูแลสุขภาพด้วยการแพทย์แผนไทยมากขึ้น ทำให้หน่วยงานภาครัฐ รวมทั้งสถาบันการศึกษาหลายแห่งสนใจศึกษาและวิจัยองค์ความรู้ทางการแพทย์แผนไทยเพื่อให้เกิดการพัฒนาและเป็นที่ยอมรับมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ข้อมูลงานวิจัยด้านต่างๆ ของการแพทย์แผนไทย เช่น ชนิดสมุนไพร ตำรับยา และสรรพคุณตามภูมิปัญญาดั้งเดิมที่หมอพื้นบ้านใช้ในการรักษาโรคต่างๆ ยังมีน้อย ซึ่งข้อมูลเหล่านี้มีความสำคัญสำหรับการพัฒนาต่อยอดเพื่อเพิ่มศักยภาพสมุนไพรและตำรับยาไทย หากมีการศึกษาวิจัยให้ครอบคลุมทุกด้าน จะมีประโยชน์มากเนื่องจากองค์ความรู้เหล่านี้ได้ผ่านการลองผิดลองถูกและใช้ประโยชน์สืบทอดกันมา ยาวนาน เป็นข้อมูลที่ช่วยในการพิจารณาเลือกชนิดสมุนไพรและตำรับเพื่อพัฒนาต่อไป และช่วยลดปัญหาด้านค่าใช้จ่ายและลดระยะเวลาในการวิจัยได้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม

การวิจัยนี้ ได้สังเกตเห็นถึงความสำคัญของการรวบรวมข้อมูลชนิดพืชสมุนไพรและสรรพคุณต่างๆ ที่หมอพื้นบ้านใช้ประโยชน์ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ส่วนใหญ่ขาดการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร และขาดการสืบทอดองค์ความรู้ จึงมีโอกาสนในการสูญหายสูง นอกจากนี้ยังได้รวบรวมองค์ความรู้การแพทย์แผนไทยโดยการปริวรรตหนังสือบุดขาวซึ่งหมอพื้นบ้านท่านหนึ่งได้คัดลอกสืบทอดกันมา และใช้เป็นคู่มือในการรักษาผู้ป่วย “หนังสือบุดขาว” จัดเป็นหนังสือโบราณที่ใช้ในการบันทึกเรื่องราวต่างๆ รวมทั้งข้อมูลการแพทย์แผนไทย มักบันทึกข้อมูลลักษณะอาการต่างๆ ของโรค หลักการวินิจฉัย และตำรับยาสำหรับใช้ในการรักษาโรค ข้อมูลเหล่านี้มักจดบันทึกด้วยภาษาโบราณ มีลักษณะเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น รวมทั้งชื่อสมุนไพรในตำรับยาจะระบุด้วยชื่อท้องถิ่น ซึ่งมักสร้างความสับสนให้กับผู้ที่สนใจต้องการนำข้อมูลมาศึกษาวิจัยด้านต่างๆ เนื่องจากชื่อสมุนไพรมีโอกาสซ้ำซ้อนกัน หรือสมุนไพรต่างชนิดแต่มีชื่อท้องถิ่น เป็นคน งานวิจัยในการถอดความข้อมูลต่างๆ ในหนังสือบุดขาวให้เป็นภาษาไทยปัจจุบัน ซึ่งเรียกว่า “การปริวรรต” มีการศึกษาบ้างแต่ยังไม่มากนัก และงานวิจัยมักเน้นเฉพาะปริวรรตเป็นภาษาไทยปัจจุบันเท่านั้น (จิระเดช มโนสร้อย และคณะ, 2548-2549; นิพัฒน์สร ธนาวุฒิและคณะ, 2551; เจริญ ศรีประดิษฐ์และคณะ, 2542) ไม่ได้เน้นรวบรวมชนิดสมุนไพรเพื่อนำระบุนิคม สำหรับการติดตามเพื่อเก็บรวบรวมชนิดสมุนไพรจากภาคสนามซึ่งระบุไว้ในตำรับยานั้น ยังคงมีการศึกษาน้อยมาก (จิระเดช มโนสร้อยและคณะ, 2548-2549; สมบัติ ประภาวิชา และคณะ, ม.ป.ป.) ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและรวบรวมชนิดสมุนไพรที่

หมอพื้นบ้านในจังหวัดพัทลุงใช้ประโยชน์ รวมทั้งปริวรรตหนังสือบุดขาว ซึ่งเป็นตำรายาที่หมอพื้นบ้านได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ติดตามเก็บรวบรวมชนิดสมุนไพรที่ได้ระบุไว้ในตำรายา พร้อมทั้งนำมาระบุชนิด (plant identification) ซึ่งข้อมูลดังกล่าวนี้จะเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับการวิจัยด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนสรรพคุณของตำรายาแผนไทย และสมุนไพรเดี่ยวให้ได้รับการยอมรับมากขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และวิธีการตั้งตำรายารักษาโรคตามหลักการแพทย์แผนไทยของหมอพื้นบ้านที่อาศัยอยู่ในจังหวัดพัทลุง
2. เพื่อรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาการใช้สมุนไพร และตำรายาของหมอพื้นบ้าน
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรระหว่างหมอพื้นบ้านในแต่ละพื้นที่

ขอบเขตการทำวิจัย

ศึกษาและรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาการใช้สมุนไพร และตำรายาของหมอพื้นบ้านในเขตจังหวัดพัทลุงจากหมอพื้นบ้าน จำนวน 9 ท่าน รวมทั้งเก็บตัวอย่างพืชสมุนไพรเพื่อนำมาระบุชนิด และจัดทำ voucher specimens เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการอ้างอิงต่อไป